

Arne Sloth Kristoffersen

På cykeltur fra Brovst til Tranum Strand

Cykelturen anno ca. 1950

I sommer har jeg cyklet fra Brovst til Tranum Strand for første gang siden årene efter besættelsen, og alt det, jeg så på sommerens tur, var helt anderledes, end det var for 50 år siden.

Min familie har haft sommerhus ved Tranum Strand siden 1930'erne, og det var karakteristisk, at næste alle sommerhusene dengang tilhørte borgere fra Brovst eller Skovsgård. Det var besværligt at komme ud i sommerhuset, og under besættelsen var området stort set et lukket område. Flere år efter besættelsen var der områder, hvor vi ikke måtte færdes på grund af minefaren, og der var rustent pigtråd mange steder. Nord for hotellet kan man stadig se sporene efter tyskernes løbegange.

Man cyklede ud til sommerhusene de første år efter besættelsen. Jeg kan stadig huske, når forretningen var blevet lukket lørdag eftermiddag, og familien cyklede af sted. Alt skulle transporteres på cyklerne. Børn, mad, sengetøj osv., men man var jo vant til at cykle langt.

Cykelturen begyndte i Østergade, der var belagt med brosten og derefter gennem Jernbanegade over jernbaneskinneerne og forbi bommene mod Bratskov. På venstre hånd lå dammen, som vi skøjtede på om vinteren. Til højre lå Damengen eller Tyskerengen, som den blev kaldt. Der græssede Bratskovs mange køer. Midt ude på engen stod nogle store træer. Jeg kan endnu huske, da vi med skræk i livet måtte kravle op i et træ, fordi en vred tyr var efter os. Længere henne til venstre lå de store, røde avlsbygninger, hvor der var fuldt af liv. Til højre lå slottet, der var temmelig forfaldent. Parken omkring slottet var et vildnis, som det var spændende at lege i.

Efter Bratskov lå Harald Jepsens gård og marker på højre og Bratskovs kæmpestore mark på venstre side. Jeg tror, det var egnens største mark og måske den gamle hovmark. I den vestlige del af marken lå en karussedam, som vi fiskede i. Vi cyklede på en ældgammel vej, som snoede sig på kanten af bakkeøen helt op til Bøge Bakker, som var et yndet udflugtsmål, dengang folk havde tid til at spadsere. Det var også et yndet udflugtsmål for forelskede par og en god legeplads for byens drenge. Det var vel også naturligt, at man i sin tid opstillede genforeningsstenen fra 1920 i Bøge Bakker, men set i bakspejlet er den selvfølgelig fejlplaceret, for ingen ser den nu. Den skulle stå ved kirken, ligesom mindestenen for 5. maj 1945. Hvorfor ikke flytte den nu, 80 år efter genforeningen? I Bøge Bakker var der en række husmandsbrug, og mod vest på skrænten ved den næste bakkeø lå en række veldrevne statshusmandsbrug, som var udstykket fra gården Nørre Skovsgård. I alle disse landbrug, og dem vi i øvrigt kom forbi, var der husdyr.

Efter Bøge Bakker kom en dejlig flad strækning inden vi nåede den store Bratbjerggård, hvis gårds-plads vejen dengang gik igennem. Så fulgte den temmelig stejle bakke mod Tranum, der let kunne friste cyklister til at trække. Men belønningen for besværet var stor. For når man havde nået bakke-toppen, var der en særdeles smuk udsigt ud over Tranum by, som vi altid har nydt. Byen ligger smukt i en dal, som kan sammenlignes med landsbyernes beliggenhed i dalene i alpeforlandet i Syd-tyskland. Husene var og er selvfølgelig anderledes, men beliggenheden i en dal er den samme. Den-gang bestod Tranum by stort set af ene hvidkalkede huse, centreret omkring mejeriet, der selvfølgelig også var hvidt. Men i den lille by var der både brugsforening, købmand, to slagtere, bager og cykelhandler, for Tranum havde et meget stort opland og et godt sammenhold.

Det viste sig bl.a. ved, at Tranum Gymnastikforening altid var i stand til at stille med flere fodbold-hold. Kampene mellem Brovst og Tranum var dengang tilløbsstykker. Jeg husker endnu Tranums "tankcenterforward", Egon Thomsen, der havde et fantastisk hårdt spark og et særdeles hurtigt an-trit. Hvis han havde været aktiv i dag og var kommet under intensiv træning, kunne han have drevet det vidt. Som innerwing havde han den elegante Ejvind Pedersen, der var kommis i brugsen. Mejerist Dahl var stopper. Andre spillere på holdet var købmand Reinhardt Pedersen fra Nr. Skovs-gaard, Lars Klim, Reinhardt Kronborg og Mose Nielsen. Holdet havde opbakning, for murer Knud Pedersen erklærede, at hans kone kun ville vaske fodboldtøjet, hvis holdet vandt. Brovstholdet havde også store personligheder med Haggon Overgaard i spidsen, så der var dramatik i hver kamp. Haggon spillede skiftevis centerforward og målmand, og han var god til begge dele. Jeg har altid beundret ham, og han har gjort meget for ungdommen i Brovst.

Efter Tranum by passerede vi et skovområde på begge sider af vejen. På højre side Aktieplantagen, som blev plantet af fremsynede mænd fra egnen. Det er svært at forestille sig, at her for 100 år siden ingen træer var, og at sandflugten har ødelagt megen god jord i Tranum. Der var heller ingen træer, hvor klitplantagen nu ligger, og før den blev anlagt, kunne havgusen om sommeren ødelægge høsten helt inde i Brovst. Neden for Lien kom cykelturens værste strækning med mange kilometer grusvej. Det var en hård cykeltur, bortset fra de to cementfliser, som cementstøber Bach fra Brovst havde støbt i vejens sydlige side. De nuværende cementveje i den gamle Tranum kommune er alle lavet i 1950'erne som nødhjælpsarbejder. Tranum var en fattig og tyndt befolket kommune og sammen med Pandrup såkaldte arbejdsløshedsøer, som blev hjulpet ved bl.a. investeringer i veje. Det var også hovedårsagen til, at Sandmoseskolen blev placeret i Tranum kommune.

Endelig nåede vi Tranum Strand. Først de fire helårshuse og Strandgården på venstre og sommer-hotellet på højre hånd. Der var derfor kun få faste beboere, bl.a. en fattig fiskerfamilie med mange børn og så Helene. Hun levede af ralgravning ved Tranum Strand, og det var ikke enhver mand, der

kunne følge med hende, når lastbilerne skulle læsses med skovl. Hun ejede klitterne og stranden omkring nedkørslen, og hun passede nidkært på, at ingen stjal hendes ral. Selv under besættelsen var hun ikke bange for at gå ned på stranden midt om natten for at jage lastbilchauffører væk. Hun ejede også en åben båd, som hun brugte til fiskeri.

Strandgården var en driftig gård, og det er også en meget gammel gård. Det kan man forvise sig om på Tranum kirkegård. Ved nordsiden af kirken ligger en stor gravsten fra 1700-tallet over en tidligere ejer af Strandgården. Det var ikke enhver beskåren at få så stor en gravsten efter døden. Desværre kan jeg trods flere forsøg ikke tyde ret meget af indskriften. Måske er der nogen, der kender den? Jeg opfordrer menighedsrådet til at få indskriften tydet, inden det er for sent.

Hvor grusvejen sluttede lå Den gule Kiosk, eller rettere fru Søborgs Kiosk. Mens købmand Søborg passede kolonialforretningen i Tranum, cyklede fru Søborg hver dag til Tranum Strand for at passe sin kiosk. De varer, hun ikke havde i forretningen, kunne man bestille til næste dag, for alle var afhængige af kiosken. Det er svært at forestille sig, men vejen ind til sommerhusene gik faktisk der, hvor den høje og eneste klit nu er. Dengang var der to lave klitter med vejen imellem. Den yderste klit forsvandt under en storm i begyndelsen af 1980'erne, hvorefter klitvæsenet gjorde en stor ind-sats for at få styr på den sidste klit. Det lykkedes, men flere sommerhuse måtte flyttes længere ind i landet. Klitten er nu blevet stabil, men meget høj, vejen er forsvundet, og de fleste af sommerhusene har mistet havudsigten. Der var i en periode også en søndagskiosk, da kioskejer Carlo Pedersen fra Brovst hver søndag cyklede ud til sit sommerhus for at sælge aviser, blade og is. I perioder blev der også solgt is i Ternen, der oprindeligt blev bygget som restaurant. Så der var konkurrence om den beskedne handel.

De få sommerhuse lå i en eller to rækker inden for de to klitrækker. De fleste lå placeret så højt som muligt, så man kunne se havet. Fra vinduet i vort sommerhus kunne man se fiskekutterne to og to trække vod efter sig, i nabohuset kunne man følge børnenes leg i strandkanten. Nu kan vi ikke længere se havet, men vi kan fortsat høre og lugte det. Alle husene var meget små, kun på nogle få m² og ofte kun ét rum med betongulve, vægge uden isolering og loft kun bestående af et lag træ, dækket med tagpap. Så når det regnede og tordnede, var uvejret tæt på. Der var køkken i den ene ende adskilt med en halv væg eller et forhæng, og stuen fungerede også som soveværelse. Hvert hus havde sit lokum, der var et lille hus et godt stykke fra sommerhuset. Når det var ved at blive mørkt, blev spandens indhold tømt i et dybt hul et godt stykke inde i landet. Det samme blev alt affald.

Mange af disse sommerhuse er senere blevet flyttet ned i lavninger og udvidet, men man kan stadig se mange af de gamle betongulve rundt omkring på klittoppene. Alle sommerhusene fik vand fra egne eller naboens brønde, og alle husene brugte petroleumslamper til belysning og spritapparater til madlavning.

Vi hentede mælk hos Guldhammer, der havde det husmandsbrug, der ligger ved siden af Lynggården. Jeg husker turen efter mælk gennem de lyngklædte klitter som lang, men også spændende, og jeg kan fortsat se den mørke kostald med flagermuslygten for mig. Hele det smukke, lyngklædte område bag de to rækker private sommerhuse blev opkøbt af staten. Dengang var der ingen træer i hele området, så vi havde alle en pragtfuld udsigt, ikke blot ud over havet, men også ind over land mod Lien. I forbindelse med, at der er blevet bygget en lang række huse på sta-tens grunde, har klitvæsenet desværre plantet træer på disse grunde, så i takt med at træerne er ble-vet højere, har de gamle huse mistet en stor del af den smukke udsigt.

Cykelturen anno 2000

Sommerens cykeltur var helt anderledes. Brostenene i Østergade er væk. Jernbanegade er helt for-andret og slet ikke den forretningsgade, som den var engang. De fleste af min barndoms forretnin-ger er væk. Til gengæld er der kommet pengeinstitutter og ejendomsmæglere i rigt mål. Det er mig forsat en gåde, at man ikke på en eller anden måde har beholdt noget af miljøet omkring den gamle station, ligesom PH-husets placering har ødelagt muligheden for at skabe en naturlig forbindelse mellem Jernbanegade og Bratskov. Derimod var det særdeles fremsynet af det daværende byråd at købe Bratskov og gøre det til kulturcenter, og det er en fornøjelse at besøge slottet og den smukke park. Såvel biblioteket og rådhuset på avlsbygningernes gamle område er smukke, og det er den nye børnehave og de nye boliger på Harald Jepsens gamle mark også, så det var en fornøjelse at køre ud af byen mod Tranum Strand. Blot er det ærgerligt, at man har fået lagt en helt hvid bygning midt på den gamle hovmark. Det røde murstensbyggeri er meget pæner.

Man kan ikke cykle forbi Bøge Bakker længere, da vejen drejer og slutter sig til den nye omfartsvej. På den kan vi se Brovst-morænen gamle havskrænt, og den har man heldigvis ikke ødelagt. Det var der, man fandt den store boplads fra stenalderen, hvis funddele i flere år har været udstillet på Aal-borg Historiske Museum og nu skal udstilles permanent på Bratskov. Fundet understreger, at stenal-derens mange øer i Hanherred og Thy var tæt befolket. Et sivområde i grøften ved omfartsvejen må være det sted, hvor den gamle karussedam lå. Den nye vej er betydelig lettere at køre på end den gamle, men jeg ville nu gerne have været omkring Bøge Bakker. Husmandsbrugene der er for længst nedlagt, og Johan Pedersens veldrevne gård på venstre hånd er lavet om til minkfarm. Jeg gik på realskole med hans søn, Knud Børge. Han var en af de mange, som cyklede mange kilometer i al slags vejr ad denne vej for at komme på Brovst Realskole. Der kom hver dag en stor flok fra Tranum og helt ude fra klitten. Kurt Poulsen, Jørgen Larsen, Ellen Jensen, Knud Thomsen og man-ge andre. Hans Christian Leerskov cyklede 2 x 12 km hver dag fra plantørboligen i Tranum Klit, hovedsageligt på grusveje.

Jorden på Brovst Bakkeø er god, og afgrøderne er da også hvede, byg og raps, men jeg ser kun én malkekvægsbesætning, og det er på Bratbjerggård, som har en stor besætning af jerseykvæg. Vejen er blevet lagt uden om gården. Til gengæld er der blevet anlagt en tunnel, så man kan drive køerne under vejen. Bakken fra Bratbjerggård mod Tranum er fortsat lige anstrengende, men belønningen i form af den smukke udsigt ud over Tranum by er den samme. Måske er byen blevet endnu smukke-re end tidligere. Rundt om den gamle, hvide bykerne er der bygget en række smukke rødstenshuse, der er kommet en centralskole, anlagt en campingplads, og byen har fået en kro. Tranum er blevet en turistby, men brugsen er den eneste forretning, der er tilbage i byen. Til gengæld er der kommet en ny type forretninger i Tranum og nærmeste omegn, nemlig en række gallerier og lysestøberier. Der er fortsat et stort sammenhold i byen, og i sidste nummer af Hanbobladet læste jeg, at Tranum slog Brovst i fodboldens serie fire, så på det felt er alt ved det gamle. Samtidig er jeg hvert år imponeret over de store arrangementer, som Tranum Gymnastikforening kan afholde i løbet af idræts-ugen.

Så det er en levende by, jeg forlader ved at køre ned ad Lien og ud på den hævede havbund med den sandede og fattige jord. Sommerhusfolket skeler imidlertid ikke til jordens bonitet, så foran Lien er der opstået et stort og attraktivt sommerhusområde i Krogen. Det er en fornøjelse at køre på Strandvejens cement, selv om der er stor risiko for at få en stiv vestenvind som modvind. Afgrøderne har skiftet karakter. Nu dominerer byg, havre, rug og græsmarker. I år har afgrøderne stået godt, da vi har haft et regnfuldt år, men er der tørke, kan afgrøderne på grund af den sandede jord meget let tørre helt væk. På Strandvejen 78 ser jeg malkekvægsbesætning nummer to. Det er et tidligere hus-mandsbrug der er udvidet til en stor bedrift med sortbroget kvæg. Lige i nærheden er der to sideveje. Til højre Skolevejen, som henviser til Tranum Klit Skole, en af den gamle Tranum kommunes mange små skoler, der hver dækkede et stort område. Til venstre Hedevejen, der går gennem heder og marker. Alle markerne er omgivet af læhegn, der er en påmindelse om det enorme arbejde, som hedeboenderne lagde i opdyrkningen af heden. Det er levende beskrevet af Johan Skjoldborg, der i mange år var lærer i Koldmose Skole, bl.a. i sangen: "Når vinteren rinder –". Det var en fattig tilværelse man levede i denne hedeegn.

Mens jeg var dreng, kom en gammel kone, Maren Ejnensen, ind i forretningen. Hun var født i "Klitten" i en lille ejendom med et par køer. Hun fortalte, hvordan hun som barn vogtede køer i stonthoser, mens hun ventede på, at en ko skulle rejse sig, så hun kunne varme fødderne på den varme jord, hvor koen havde ligget. Når køerne var uden mælk, blev hun sendt til fods den lange vej til familien i Fredensdal på den gode jord for at bede om en spand mælk. Hun rejste som ung til Amerika ligesom millioner af andre fattige fra Europa og blev modtaget af Frihedsgudinden i New York. Da hun blev enke, vendte hun hjem til Danmark og bosatte sig i Brovst. Hun tog en majs-kolbe med hen i forretningen, og det var første gang, jeg så sådan en, for dengang

dyrkede man ikke majs i Danmark. Den 5. maj 1945 stod Maren Ejnersen på hovedgaden i Brovst og modtog de en-gelske soldater med Stars and Stripes, de fattiges og undertryktes symbol på frihed og håb,

Ved Hedevejen ligger Hotel Tranum Strand, et misvisende navn, da hotellet ikke ligger ved Tranum Strand. Det blev oprindeligt oprettet som Skolernes Lejrskole af en fremsynet lærer i Aalborg. Man kunne ikke finde en bedre placering til en lejrskole og et hotel.

Ved Tranum Strand er alt forandret. Helårshusene er blevet til sommerhuse. Den gule Kiosk er ble-vet til en stor kiosk med cafeteria. Den største nyskabelse er Hotel Tranum Klitgård, der har afløst det gamle sommerhotel. Det er så vidt jeg ved det hotel i Danmark, der ligger tættest på Vesterha-vet. Jeg er glad for hotellet og de mange gæster, som er med til at skabe liv på Tranum Strand. Desværre ligger Strandgården øde hen, men jeg håber, at man vil benytte lejligheden til at lave nogle gode turistattraktioner på gården. Det vil ikke blot gavne Tranum Strand, men hele kommu-nen, som turismen har stor betydning for. Sommerhusområderne skal ikke være frilandsmuseer, men levende områder i fortsat forandring og udvikling.

Sommerhusområdet er ikke til at kende igen. De fleste af de gamle sommerhuse er væk og erstattet af nye og moderne huse. Samtidig er der længere inde i landet kommet en række nye huse på sta-tens grunde, hvor der før var hede. Den gamle sommerhuskoloni er sluttet sammen i grundejerfor-eningen, og der er et godt sammenhold mellem beboerne. De fleste af dem kender hinanden godt, da det nu er 2. og 3. generation, som beboer husene. Arvingerne holder fast ved husene og Tranum Strand, selv om de er flyttet til København, Fyn eller Sønderjylland

Selv om næsten alt det menneskeskabte er forandret på de 50 år, der er gået siden min forrige cykel-tur til Tranum Strand, er det væsentligste uforandret. Det er havet, klitterne og det smukke bagland med de øde hedeområder og den enestående havskrænt Lien med den karakteristiske blå farve, som kunstnerne altid får med i deres malerier. Det er derfor, vi alle holder fast ved Tranum Strand, uan-set hvor vi flytter hen. – Jeg glæder mig til at cykle turen igen næste sommer.